

Ceza mevzuatı uyarınca özgürlüklerinden yoksun birakılan çocuklar (18 yaşından küçük gençler)

*24. Genel Rapor'dan Alıntı,
2015'de yayınlanmıştır*

1. Ön açıklamalar

96. Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık dışı ya da Aşağılayıcı Muameleyi Önleme Komitesi (CPT), 1998 yılında yayınladığı 9. Genel Raporunda, çocukların¹ (18 yaşından küçüklerin) özgürlüklerinden yoksun bırakılan yerlere yaptığı ziyaretlerde çalışmalarına kılavuzluk eden kriterleri belirlemiştir. Raporunda özellikle, ceza yasaları uyarınca özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı tüm çocuklara sağlanması gereken birtakim güvenceler ve özellikle çocuklar için tasarlanmış tutukevlerinde olması gereken koşullar yer almaktadır. Komite, 1998 yılından bu yana yaptığı ziyaret deneyimleri ile Avrupa'da ve evrensel düzeyde meydana gelen gelişmeleri göz önüne alarak, çocukların ceza yasası bağlamında özgürlüklerinden yoksun bırakılması aşamasına odaklanarak, söz konusu standartların yeniden gözden geçirilmesi zamanının geldiği görüşündedir. CPT, öncelikle belirlediği standartların, özellikle 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Avrupa'daki suçlu çocukların tedavisine ilişkin ayrıntılı bir dizi kuralı içeren, haklarında yaptırımlar veya tedbirler uygulanan çocuk suçlularla ilişkin Avrupa Kurallarına² ("genç suçlulara ilişkin Avrupa kuralları") dair Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Konsey üyesi ülkeler için yayınladığı, CM/Rec (2008) 11 sayılı Tavsiye Kararı gibi uluslararası belgelerde yer alan standartları tamamlayıcı nitelikte olduğunu vurgulamaktadır. Komite Çocuk Hakları Sözleşmesinin 3 ve 37.b maddeleri ve Çocuk suçlulara ilişkin Avrupa Kurallarının 5. ve 10. kurallarında yer alan temel ilkelere, yani, çocuklarla ilgili tüm girişimlerde, bu çocukların üstün menfaatlerine birinci önceliğin verileceği ve bu özgürlüklerinden son çare olarak ve mümkün olan en kısa süre için yoksun bırakılmaları gerektiğine ilişkin temel ilkelere içtenlikle bağlıdır.

2. Polis tarafından gözaltına alınan çocuklar

97. Önleyici nitelikli görev ve yetkileri hatırd tutularak, CPT'nin söz konusu ziyaretlerdeki önceliği, özgürlüklerinden yoksun bırakılan 18 yaşından küçük çocukların kötü muameleye tabi tutulup tutulmadığını araştırmak olmuştur. Üzülerek ifade etmek gerekir ki, çocuklara kolluk kuvvetleri görevlilerince kasten kötü muamelede bulunulmasının hiçbir şekilde onu kesilemediği gibi, bu husus bazı Avrupa ülkelerinde gerçek bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Gözaltına alınan çocuklara kötü muamelede bulunulduğuna dair inandırıcı iddialar CPT üyelerine

¹ Avrupa Konseyi ülkelerinin çoğunda cezai sorumlulukla ilgili asgari yaş 14 ila 15 yaş olarak belirlenmiş olup, az sayıda ülkede bu yaş 8 ila 13 yaş arasında değişmektedir.

² Aynı zamanda bakınız: 1985 Birleşmiş Milletler 18 Yaşından Küçük Gençlere uygulanacak Adalete ilişkin Standart Minimum Kurallar ("Beijing Kuralları"), 1990 Özgürlüklerinden Mahrum Edilmiş 18 Yaşından Küçük Gençlerin Korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler Kuralları ("Havana Kuralları"), 1990 Gençlik Suçlarının Önlenmesine ilişkin Birleşmiş Milletler Kılavuzu ("Riyad Kılavuzu") ve 2010 Çocuk Dostu Adalete ilişkin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kılavuzu.

iletilmeye devam edilmektedir. Bu iddialar arasında çoğu kez yakalama esnasında (söz konusu cocuğun kontrol altına alınmasından sonra bile), nakil esnasında veya bilahare kolluk kuvvetleri merkezlerinde yapılan sorgulama esnasında tekmeleme, tokat atma, yumruklama veya copla darp etme şeklinde kötü muamelede bulunulması yer almaktadır. Çocukların aynı zamanda, kolluk kuvvetleri kurumlarının elinde buldukları sırada tehditlerin veya sözlü hakaretlerin (irkci nitelik içeren) mağduru olmaları da ender rastlanan olaylar değildir.

98. Şahısların kötü muameleye tabi olmaları riskinin en yüksek olduğu zaman söz konusu şahısların yakalanmasından hemen sonraki süredir. CPT bu nedenle, özgürlükten yoksun bırakılma halinin en başından itibaren (yani şahsın bir kolluk kuvveti kurumunda kalmak zorunda olduğu andan itibaren) uygulanması gereken üç temel güvenceyi savunmaktadır (bunlar; gözaltına alınan şahısların yakın bir akrabalarının veya başka bir şahsın, gencin gözaltına alındığı konusunda haberdar edilmesi, bir avukata ve bir doktora erişim haklarıdır). CPT, polisin gözaltında tuttuğu çocukların, özel hassas durumları dikkate alınarak, kötü muameleye karşı daima aşağıdaki ilave güvencelerden yararlandırılmaları gerektiği görüşündedir:

- Kolluk kuvvetleri görevlileri (genç bu talepte bulunsun veya bulunmasın) gencin bir akrabasına veya gencin güvendiği bir başka yetişkine, gencin gözaltına alındığını resmen bildirmekle yükümlü olmalıdırlar;
- Gözaltındaki çocuk, bir avukatın ve prensip olarak güvenilir bir yetişkinin mevcut olmaması halinde, polis sorgulamasına asla tabi tutulmamalı veya işlediğinden şüphelenilen suçlarla ilgili olarak bir beyanda bulunması veya herhangi bir belge imzalaması istenilmemelidir (“avukatını görmek istememektedir” seçeneği çocuklar için uygulanmamalıdır).
- Yukarıdaki güvenceleri içeren özel bir bilgi notu gözaltına alınan tüm çocuklara kolluk kuvveti birimine gelir gelmez verilmelidir. Bilgi notu çocuğun anlayabileceği bir dille basit ve anlaşılır bir biçimde kaleme alınmalı ve çeşitli dillerde sağlanmalıdır. Çocukların verilen bilgiyi tam olarak anlamaları için özel dikkat sarf edilmelidir.

99. CPT, kolluk kuvvetleri kurumlarının normalde elverişli koşullar ve uygun bir rejim sağlamamaları nedeniyle, hiç kimsenin bu kurumlarda uzun süreler tutulmaması gerektiği görüşündedir. Ayrıca, edinilen tecrübeler, polis tarafından gözaltına alınan şahısların daha hassas konumda olduklarını ve işkenceye veya diğer kötü muamelelere tabi tutulma risklerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Buradan da, kolluk kuvvetleri kurumlarında çocukları gözaltında tutma sürelerinin minimumda tutulması için daha büyük bir gayret sarf edilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bazı ülkelerde çocuklar on gün ve daha uzun süreler polis gözetiminde tutulmaya devam edilmekte olup, bu uygulamalar kabul edilemez. CPT kural olarak çocukların kolluk kuvvetleri kurumlarında 24 saatten fazla süreyle tutulmamaları gerektiği görüşündedir. Ayrıca, çocukları normal karakol hücrelerine koymaktan kaçınılmalı; onları çocuk dostu bir ortamda tutmak için her türlü gayret sarf edilmelidir. Bu bakımdan çocukların polisçe gözaltında tutulan genel nüfustan en kısa zamanda ayrılarak özel bir gözaltı tesisine yerleştirilmeleri için çocuklara uygun ayrı polis birimlerinin oluşturulması çok arzu edilen bir husustur.

Ne yazık ki, Komite gözaltına alınan çocukların yetişkinlerle birlikte aynı hücrelerde tutulduğunu görmeye devam etmektedir. Böyle bir durum kabul edilemez. Çocuklar hassasiyetleri nedeniyle prensip olarak yetişkinlerden ayrı bir yerde barındırılmalıdır.

100. Ayrıca, sıklıkla veya münhasıran çocuklarla çalışan veya esas olarak çocuk suçlarının önlenmesine yönelik faaliyet gösteren kolluk kuvvetleri görevlilerine özel bir başlangıç eğitimi veya sürekli eğitim verilmelidir.

3. Çocuk tutukevleri

a. Giriş

101. CPT uzun süredir, bir ceza suçundan şüpheli veya hükümlü olan tüm özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocukların, bu yaştaki şahıslar için özel olarak tasarlanmış, cezaevini andırmayan bir ortam ve ihtiyaçlara yönelik faaliyet rejimleri sağlayan ve çocuklarla çalışma konusunda eğitilmiş personele sahip tutukevlerinde tutulmasının gerekli olduğunu savunmaktadır. Ne yazık ki Avrupa Konseyi üyesi pek çok ülkede mevcut durum bundan hâlâ çok uzaktır. Cezaevine gönderilen çocukların yetişkinlerle birlikte tutulmayıp, sadece gençlerin kaldığı birimlerde kalmalarının sağlanması konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Ancak çoğu kez bu birimler sadece kötü maddi şartlar sağlamakla kalmayıp, eğitilmiş personel eksikliği nedeniyle bu çocuk mahkûmlar aynı zamanda zayıf bir faaliyet rejimiyle yönetilmekte, sağlanan destek ve denetim de yetersiz kalmaktadır. Bu da bu gençlerin anlamlı faaliyetlerden ve salıverildiklerinde toplumla yeniden bütünleşmelerinde yararlı olabilecek yaşam becerileriyle ilgili eğitim alma olanağından yararlanamamaları anlamına gelmektedir.

Öte yandan, Komite çeşitli ülkelerde, gerçekten de çocuk odaklı ve yaşama birimleri kavramına dayalı birtakim çocuk tesislerini ziyaret etmiştir. Bu tesisler, her birinde sınırlı sayıda tek kişilik odalar bulunan (oda sayısı genellikle ondan fazla değildir) ayrıca bir ortak kullanım alanı olan, küçük, yeterli personelle donatılmış yerlerdir. Burada gençlere gün boyunca yapabilecekleri bir dizi anlamlı faaliyet seçeneği sunulmakta ve görevli personel, birim dahilinde bir topluluk duygusu yaratılmasına yardımcı olmaktadır. CPT bu tür merkezlerin tüm Avrupa ülkelerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklar için bir model oluşturduğu görüşündedir.

102. Yukarıda belirtildiği gibi, çocuklar (ister tutuklu ister hükümlü olsunlar) kural olarak yetişkinlere mahsus kurumlarda tutulmamalı, ancak özellikle bu yaş grubuna yönelik olarak tasarlanmış tesislerde barındırılmalıdır. CPT bu gençlerin istisnai hallerde yetişkinlere ait cezaevlerinde tutulmaları halinde, gençlerin daima yetişkinlerden ayrı, farklı bir birimde barındırılmaları gerektiği görüşündedir. Ayrıca, diğer tutukluların da bu bölüme girişine izin verilmemelidir. Bütün bunların yanı sıra, Komite, gençlerin yetişkinlerle birlikte hücrelerinin dışında yapılacak faaliyetlere, söz konusu faaliyetlerin personel tarafından uygun bir biçimde denetlenmesi kesin koşuluna bağlı olmak kaydıyla, katılmalarını destekleyen savların da öne sürülebileceğinin bilincindedir. Örneğin bir tesiste çok az sayıda veya sadece tek bir çocuğun bulunması halinde böyle durumlarla karşılaşmakta olup, bu durumlarda çocukların *de facto* olarak, yani fiilen, hücre hapsine konulmasını önleyecek tedbirler alınmalıdır.

103. Ceza yasası uyarınca özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklar prensip olarak başka nedenlerle özgürlüklerinden yoksun bırakılan diğer çocuklarla bir arada tutulmamalıdır. Aynı tesise yerleştirilen erkek çocuklar ve kız çocukları, gün içinde organize faaliyetler kapsamında ve uygun denetim altında bir araya gelebilseler de, ayrı birimlerde barındırılmalıdır. İhtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanabilmesi amacıyla çocukların ait oldukları farklı yaş grupları dikkate alınarak yerleştirilmesine özel dikkat sarf edilmelidir. İstenilmeyen etkileme, baskı altına alma ve suiistimal davranışlarının önlenmesi için bu yaş grupları arasında yeterli ayrımın sağlanmasına yönelik uygun tedbirler alınmalıdır.

Genç suçlulara ilişkin Avrupa Kurallarında, genç suçluların yerine göre çocuk olarak kabul edilmesi ve buna göre davranılması gerektiği belirtilmektedir. Bu uygulama söz konusu gençler için yararlı olabilir, ancak negatif davranışların ortaya çıkmaması için durumun dikkatle yönetilmesi gerekir. Bu bakımdan CPT, belirli bir mahkûmun reşit yaşa (yani 18 yaş) eriştikten sonra bir yetişkin tesisine naklinin uygun olup olmadığına karar verirken, her durumun kendi özel şartları göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerektiğini, bunu yaparken mahkûmun mahkûmiyet süresinin geri kalan bölümünün, mahkûmun olgunluk durumunun, mahkûmun diğer çocuklar üzerindeki etkisinin ve ilgili diğer unsurların göz önüne alınması gerektiği kanaatinde dir.

b. maddi koşullar

104. İyİ tasarlanmış bir cocuk tutukevi, ozgurluklerinden yoksun birakilan genęlerin onuruna ve mahremiyetine saygı gösteren, pozitif ve kişilere ozel şartlar taşmalıdır. Bütün odalar uygun bir biçimde döşenmeli ve doğal işığa ve yeterli havalandırmaya sahip olmalıdır.

Cocuklar normal olarak ayrı yatak odalarında yatmalı, başka bir mahkmla yatak odalarını ortak kullanmalarının onların ustun menfaatlerine niğin uygun olduğu ağıklanmalıdır. Cocuklardan yatak odalarını bir başka mahkmla paylaşmaları istenmeden önce kendilerine danışılmalı ve cocuklar kiminle birlikte kalmayı tercih ettiklerini belirtebilmelidirler.

Cocukların büyük yatakhanelere yerleştirilmesinden kağınılması için her türlü gayret gösterilmelidir ęnk CPT'nin deneyimlerine göre bu durum, bu genęleri önemli lęde daha yüksek bir şiddet ve taciz riski altına sokmaktadır. O nedenle geręekten de büyük yatakhaneli kuruluşlar kademeli olarak devre dışında birakılmalıdır.

105. Bunun yanı sıra, cocuklar hijenik ve mahremiyete imkan taniyan icinde lavabosu da bulunan tuvaletlere rahatlıkla erişim sağlayabilmelidirler. Özellikle de kız cocuklarına lavabolu tuvalet ve yıkama yerlerinin yanı sıra örneğin özel günlerde kullanacakları bezler gibi sıhhi malzemeler sağlanmasına dikkat edilmelidir.

106. Cocuklara aynı zamanda, giysileri uygunsa kendi giyeceklerini giymelerine izin verilmelidir. Kendilerine ait uygun giysisi olmayanlara kurum tarafından üniforma niteliği tasımayan giysiler verilmelidir.

c. faaliyet rejimi

107. Anlamlı faaliyetlerin mevcut olmaması her tutuklu için zararlıdır, ancak fiziksel faaliyete ve zihinsel uyarılara özel bir ihtiyaç duyan cocuklar için özellikle zararlıdır. Cocuk mahkûmlara bütün gün boyunca eksiksiz bir eğitim, spor, mesleki eğitim, eğlence ve diğer anlamlı hücre dışı faaliyetler sunulmalıdır.

108. Fiziksel faaliyetler cocukların günlük programında önemli bir yer tutmalıdır. Tüm genęlerin, en az bir saati, tercihen ęok daha uzun bir süresi açık havada olmak üzere, her gün en az iki saat düzenli egzersiz yapmalarına izin verilmelidir. Bina dışındaki egzersiz bahęeleri geniş bir alanı kapsmalı ve genęlerin fiziksel anlamda iyice yorulmalarına gercek bir fırsat sağlayacak (rneğin spor yapma gibi) uygun ekipmana sahip olmalı, aynı zamanda kötü havalar icin korunakları bulunmalıdır.

109. Tesise kabulden sonra her bircocuk için amaci, zaman dilimi ve yontemleri kişiselleştirilmiş bir faaliyet planı hazırlanmalı; bu plan, cocugun tutukevinde geğirdiği zamanı, toplumla yeniden bütünleşmesine yardımcı olacak beceri ve yetkinlikleri kazanması için en iyi biçimde kullanmasını mümkün kılacak hedefler dogrultusunda belirlenmelidir.

110. Cocuklara sunulan ğretim ve mesleki eğitim toplumda verilenlere benzer olmalı, profesyonel ğretmen/eğitmenlerce verilmeli ve cocuklar (eğitimlerini başarıyla tamamladıktan sonra) toplumda yer alan eğitim kurumlarına devam eden diğer cocukların aldığı türden diploma ve sertifikalar almalıdırlar. Okuldan terk belgelerinin cocugun hangi kurumdan geldiğini belirten işaretler taşımasından kaçınılmasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır. Cocuk suğulların pek ęoęunun özellikle de gğ koşullardan geldiği göz önüne alınarak bu cocukları eğitim kurslarına/mesleki eğitimlere katılmaya ve kurumdan salıverildikten sonra kendilerine yardımcı olacak becerileri edinebilecekleri atolye calısmalarına katılmaya teşvik etmek ve onları özendirmek için gayret sarf

edilmelidir. CPT birtakim ülkelerde bu çocukların(internet dahil olmak üzere) bilgisayar kullanımında eğitildiğini ve/veya özgürlüklerinden yoksun bırakılanlar arasından seçilen bazı çocukları dışarıdaki okullara devam etmelerine izin verildiğini gözlemlemiştir. Bu tür uygulamalar teşvik edilmelidir.

111. CPT aynı zamanda sayılarının çok daha az olmasına ve tutukevlerinin hemen her zaman erkek çocuklara göre tasarlanmış olmasına rağmen kız çocuklara hiçbir şart altında daha az ilgi, himaye, destek ve eğitim verilmemesi gerektiğini vurgulamak istemektedir. Gerektiğinde eşit muamele sağlanması için ilave tedbirler alınmalıdır.

112. Ziyaret edilen çeşitli kurumlarda CPT, işbirliği sergileyen ve iyi hal gösteren çocukların ödüllendirildiği, olumsuz davranış sergileyen mahkûmlarınsa daha avantajlı konumlara indirildiği ve çeşitli kısıtlamalara tabi tutulduğu, farklılıklar gösteren bir teşvik sistemine dayalı bir yönetim rejiminin varlığını gözlemlemiştir. CPT'nin görüşüne göre, bu tür, davranışlara dayalı bir yaklaşım, çocukları bir grup içinde yaşama normlarına uymaya ve olumlu öz gelişim yöntemleri izlemeye teşvik etmede yararlı olabilir. Buna karşın, kurallara uymama sonucunda teşviklerin geri çekilmesi uygulaması asgari koşulların karşılanmadığı bir mahrumiyet düzeyine süratle ulaşabilir. Özellikle de ilgili çocukların hücre hapsine benzer bir uygulamaya tabi tutulmasından kaçınılmasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır. Ayrıca, 'eğitim tedbirleri'nin keyfi girişimler haline gelmesini veya keyfi girişimler olarak algılanmasını önleyecek resmi ve saydam prosedürler mevcut olmalıdır.

d. sağlık hizmetleri

113. Cezaevlerinde sağlık hizmetleri konusunu incelerken, CPT çalışmalarında birtakim genel kriterlerin (doktora erişim, eşit bakım sağlanması, hasta onamı, hasta mahremiyeti; önleyici sağlık hizmetleri, mesleki bağımsızlık ve mesleki ehliyet) kılavuzluğunda hareket etmiştir. Ayrıca Komite, 23. Genel Raporunda kötü muamelenin önlenmesinde sağlık hizmetleri personelinin rolüyle ilgili olarak ayrıntılı standartlar belirlemiştir (özellikle de yaralanmaların sistematik bir biçimde kayıt altına alınması ve ilgili makamların bilgilendirilmesi yoluyla). Doğal olarak, yukarıda değinilen tüm standartlar aynı şekilde cocuktutukevleri için de geçerlidir.

114. Bununla birlikte, CPT özgürlüklerinden mahrum bırakılmış çocukların özellikli tıbbi ihtiyaçlarına daima özel bir dikkat sarf etmiştir. Çocuklara sağlanan sağlık hizmetlerinin multidisipliner (mediko-psiko-sosyal) bir sağlık hizmetleri programının bütünleşik bir parçasını oluşturması özel bir önem taşır. Bu da, diğer hususların yanı sıra, tesise kabul edildikten sonra bütün çocukların kapsamlı şekilde bireysel olarak tıbbi, psikolojik ve sosyal bir ihtiyaç değerlendirmesinden yararlanmaları ve kurumun sağlık hizmetleri ekibi (doktorlar, hemşireler, psikologlar vs.) ile uzman eğitimciler, sosyal hizmet görevlileri ve öğretmenler dahil olmak üzere mahkûmlarla düzenli temas halinde olan diğer görevliler arasında daima yakın işbirliği olmasının gerekli olduğu anlamına gelir. Burada amaç, genç mahkûmlara sağlanan sağlık hizmetinin kesintisiz bir destek ve tedavi ağının bir parçası olmasını sağlamaktır.

115. Bir tıp doktoru veya doktora rapor sunan yetkin bir hemşire, tüm genç mahkûmlarla, tutukevine kabul edildikten sonra en kısa sürede ve tercihen tesise geldikleri gün, uygun biçimde bir görüşme yapmalı ve mahkûmları fiziki muayeneden geçirmelidir. Doğru uygulandığında, tesise kabul esnasında yapılan böyle bir sağlık taraması sayesinde kurumun sağlık hizmetleri servisi potansiyel sağlık sorunları olan gençleri belirleyebilmektedir (örneğin uyuşturucu bağımlılığı, cinsel tacize uğramış olma ve intihar eğilimleri gibi). Bu tür sorunların yeterince önceden teşhis edilmesi kurumun mediko-psiko-sosyal sağlık hizmetleri programı kapsamında etkili önleyici tedbirlerin alınmasını kolaylaştırmaktadır.

116. Şurası da geniş kabul görmektedir ki, tutuklu gençler özellikle de uyuşturucu, alkol ve cinsel faaliyetler konusunda riskli davranışlara girme eğilimleri içinde olurlar ve kendi kendilerini yaralama olasılıkları daha yüksektir. Bunun nedenle, her çocuk tutukevinde madde bağımlılığı tedavisi (önleme ve tedavi dahil olmak üzere) ve kendini yaralama ve intiharın önlenmesi konularında kapsamlı bir strateji mevcut olmalıdır. Bulaşıcı hastalıklar konusunda sağlık eğitimi de önleyici sağlık hizmetleri programının bir başka önemli unsurudur. Zihinsel sağlık sorunları olan gençlerin bakımı, çocuk ve ergen zihin sağlığında uzmanlaşmış psikiyatristler ve psikologlarca sağlanmalıdır.

117. Kızcocuklarının sağlık hizmeti ihtiyaçlarına özel bir dikkat sarf edilmelidir: jinekoloğa ve kadın sağlık hizmetleri eğitimine erişimleri sağlanmalıdır. Tutukevindeki hamile kız çocuklarına ve genc annelere uygun destek ve tıbbi bakım mümkün olabildiğince verilmeli ve tutukevinde kalmaları dışında alternatifler uygulanmalıdır. Bu açıdan, CPT'nin 10. Genel Raporunda ayrıntılı olarak açıkladığı, özgürlüklerinden mahrum bırakılmış kadınlara ilişkin standartlar tutuklu kız çocukları için de eşit bir biçimde geçerlidir³.

118. Sağlık hizmetleri personeli, verilen gıdanın kalitesi ve miktarının izlenmesinde de aktif bir rol oynamalıdır. Çocukların beslenme durumu, diğerlerinin yanı sıra, halen büyüme çağındaki olan çocuklar için bir büyüme tablosu oluşturularak değerlendirilmelidir.

e. personel sağlanmasıyla ilgili hususlar

119. Özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocukların bakımı ve sorumluluğu özellikle güç bir görevdir. Bu çocukların pek çoğunun fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddete maruz bırakılmış olduğu göz önüne alınmalıdır. Bu görevi üstlenecek personel kişisel olgunluğu, meslek ahlaki ve bu yaş grubuyla birlikte çalışmanın ve bu grubun esenliğini güvence altına almanın güçlüklerinin üstesinden gelebilme yetenekleri göz önüne alınarak dikkatle seçilmelidir. Bilhassa, cocuktutukevlerinde uzman eğitimcilerin, psikologların ve sosyal hizmet görevlilerinin düzenli bir biçimde bulundurulmasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır. Bu personel kendilerini gençlerle çalışmaya adanmış olmalı ve gençlere yol gösterebilecek ve onları motive edebilecek kabiliyette olmalıdır. Cezaevine benzer bir ortam yaratılmasından kaçınma maksadıyla çocuklarla doğrudan temas halinde çalışan personel kural olarak cop, etkisizleştirici sprey veya diğer tedbir araçları taşımamalıdır. CPT'nin bazı çocuk tutukevlerinde gördüğü, bakım personelinin cezaevi üniforması giymeme uygulaması teşvik edilmelidir. Tesiste hem erkek hem kadın personelin çalışması bakım ortamı açısından faydalı bir etki bırakmasının yanı sıra, daha sıcak ve rahat bir atmosfer yaratılmasına katkı sağlayabilir.

120. Bakım görevleri olanlar da dahil olmak üzere çocuklarla doğrudan temas halinde olan tüm personel gerek işe başlarken gerekse sürekli bir biçimde mesleki eğitim almalı ve görevlerini icra ederken kurum dışından uygun destek almalı ve denetlenmelidir. Personelin şiddet olaylarının yönetimi hususunda; özellikle de gerginliği azaltmak için sözel yatıştırma eğitimi ve profesyonel kısıtlama tekniklerinde eğitimlerine özel önem verilmelidir.

121. Cinsel taciz ve diğer istismar türleri de dahil olmak üzere çocukları her türlü suiistimale karşı korumak üzere özel tedbirler almak kurum yönetiminin sorumluluğundadır. Personel (fiziksel ve cinsel saldırı, sözlü taciz, zorlama ve diğer genç mahkûmların eşyalarını çalma gibi) zorbalık belirtilerine karşı uyanık olmalı, böyle durumlara nasıl karşılık vereceğini bilmeli ve bu tür olayların meydana gelmesini önlemek üzere pro-aktif bir davranış tarzı benimsemelidir.

³ Bak: CPT/Inf (2000) 13, 26 ila 33. maddeler.

f. dış dünya ile temas

122. Dış dünya ile iyi ilişkilerin aktif bir biçimde desteklenmesi, çoğu duygusal mahrumiyet veya sosyal beceri eksikliği nedeniyle davranış bozukluğuna sahip özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklar için özellikle yararlı olabilir. Tüm çocuklara, tutuklu oldukları andan itibaren aileleriyle ve diğer insanlarla temas edebilme imkanının sağlanması için her türlü gayret sarf edilmelidir. Aile kavramı geniş bir biçimde yorumlanmalı, ilişkileri resmi olmasa bile, gencin bir aile üyesiyle olan ilişkisine benzer bir ilişki kurduğu şahıslarla olan ilişkilerini de içermelidir. Sosyal entegrasyonlarını sağlama maksadıyla, çocuklara mümkün olduğu kadar ve düzenli sürelerle izin verilmelidir (Eskortlu veya yalnız olarak).

123. çocuklar ziyaret olanağından her hafta bir saatten fazla bir yararlanmalıdırlar ve aynı zamanda hafta sonunda da ziyaretçi kabul edebilmelidirler. Kısa süreli ziyaretler kural olarak açık görüşme koşullarında gerçekleştirilmelidir.

CPT bazı ülkelerde çocuklara uzun süreli ve yanlarında nezaretçi bulunmaksızın ziyaret yetkisi verildiğini gözlemlemiştir. Gencin menfaatlerine ters düştüğü haller hariç, böyle bir yaklaşım gencin ve yakınlarının aile yaşamını ve gencin toplumla yeniden bütünleşmesini destekleme açılarından özellikle memnunlukla karşılanmaktadır.

124. Tutuklu olanlar da dahil olmak üzere, bütün çocuklar telefona sıklıkla erişim sağlayabilmeli ve her zaman yazışma haklarını kullanma fırsatına sahip olmalıdırlar. Güvenlik kaygıları olması halinde telefon görüşmeleri ve yazışmalar izlenebilir ve istisnai hallerde yasaklanabilir. Bu tür kararlar, mahkûmun hileli bir işbirliği içine girme veya diğer yasa dışı faaliyet risklerine ilişkin kanıtlara dayalı olmalı ve spesifik bir süreyi kapsamalıdır.

CPT'nin ziyaret ettiği bazı kurumlarda çocuklara aile üleriyle Internet üzerinden düzenli olarak ücretsiz telefon görüşmesi yapma izni verilmektedir. Bu tür uygulamalar çok memnunluk verici olmakla birlikte ziyaretin yerini alacak uygulamalar olarak düşünülmemelidirler.

125. Mahkûmun başka bir tesise aktarılması, salıverilmesi, disiplin cezaları alması ve mahkûma uygulanan koruyucu tedbirler ve güvenlik tedbirlerinin yanı sıra herhangi bir hastalık, yaralanma veya ölüme ilişkin olarak ilgili çocuğun ebeveynlerine veya yasal temsilcisine gecikmeksizin bilgi verilmelidir.

g. disiplin ve güvenlik

126. Resmi disiplin prosedürleri ve cezaları yerine, çatışmayı gidermeye yönelik onarici tedbirlere öncelik verilmelidir. Uygulanmaları halinde disiplin yaptırımları orantılılık ilkesine uymalı ve ilgili resmi disiplin kuralları ve prosedürlerine tam olarak uygunluk sağlanmalı, bu yaptırımlar bir tür gayri resmi cezaya dönüşmemelidir. Toplu cezanın herhangi bir türü kabul edilemez.

CPT tarafından ziyaret edilen bazı kurumlarda personelin uygun davranmayan çocuklara sözde "pedagojik tokat" niteliğinde fiziksel müdahalede bulunmalarının veya diğer fiziksel cezalar vermelerinin pek de ender rastlanan olaylar olmadığı gözlemlenmiştir. Bu bakımdan CPT bedensel cezaların kötü muameleye dönüşebileceğini ve kesinlikle yasaklanması gerektiğini hatırlatmaktadır.

127. CPT çocukların dış dünyayla temasının kesilmesinin asla bir disiplin cezası olarak kullanılmaması gerektiğini ve disiplin suçunun böyle bir temasla bağlantılı olması durumu hariç söz konusu temasın sınırlandırılması gerektiğini vurgulamak ister.

128. Çocukların herhangi bir şekilde tecrit edilmesi tedbiri gençlerin fiziksel/veya zihinsel esenliğini tehlikeye düşürebilmekte olup, bu nedenle anılan tedbire ancak son çare olarak başvurulmalıdır.

CPT'nin görüşüne göre, bir disiplin tedbiri olarak hücre hapsi yalnızca çok kısa süreler için uygulanmalı ve hiçbir koşulda üç günü aşmamalıdır. Çocuklar böyle bir tedbire maruz kaldıklarında kendilerine sosyal destek ve eğitim desteği verilmeli ve uygun insani temas sağlanmalıdır. Sağlık hizmetleri ekibinden bir personel hücreye konulduktan hemen sonra çocuğu ziyaret etmeli, bundan sonra da düzenli aralıklarla günde en az bir defa görmeli ve kendisine derhal tıbbi yardım ve tedavi sağlamalıdır.

129. Hücre hapsinin koruyucu veya önleyici maksatlarla kullanılmasına gelince, CPT bu tedbirin çok ender durumlarda ve hiçbir şekilde başka bir çözüm bulunamaması halinde özellikle de hassas durumdaki çocukların korunması veya başkalarının emniyetine yönelik ciddi risklerin önlenmesi amacıyla uygulanabileceğini kabul etmektedir. Bu tür tedbirlerin her biri yetkili bir merci tarafından, hücre hapsinin mahiyetinin, süresinin, hangi durumlarda uygulanabileceğinin ve düzenli bir denetime tabi tutulacağına belirtildiği açık ve net bir prosedüre göre kararlaştırılmalı ve söz konusu çocuğun bağımsız bir harici makam nezdinde karara itiraz imkanı olmalıdır. Söz konusu gençlerle daima uygun insani temas sağlanmalı ve bu gençler sağlık personelinin her gün yapacağı ziyaretlerden yararlanmalıdır.

Aynı şekilde şiddete başvuran ve/veya ajite durumdaki bir çocuğun sakinleşme odasına konması da çok istisnai bir tedbirdir. Böyle bir tedbir birkaç saati aşmamalı ve asla gayri resmi bir ceza olarak uygulanmamalıdır. Bir çocuğun sakinleşme odasına her yerleştirilişinde doktora derhal haber verilmeli, böylece doktorun çocuğun sağlık ihtiyaçlarını karşılamasına imkan verilmelidir. Ayrıca, bu tür her yerleştirme uygulaması, merkezi bir kayıt sistemine ve aynı zamanda gencin şahsi dosyasına işlenmelidir.

h. haklara ilişkin bilgiler

130. Tutukevine kabul edildikten sonra bütün çocuklara kurumdaki gündelik yaşamın kuralları ile buradaki hak ve yükümlülüklerini içeren bir bilgi kağıdı verilmeli, bu belge onların anlayabileceği bir dilde ve biçimde hazırlanmalıdır. Çocuklara bir şikayet başvurusunun nasıl yapılacağı, şikayetleri kabul etmeye yetkili makamlara ilişkin irtibat bilgileri ve bunların yanısıra hukuki destek sağlamakta olan hizmet kuruluşlarının adresleri verilmelidir.

Okuma yazma bilmeyen ya da yazı dilini anlayamayan çocuklar söz konusu olduğunda yukarıdaki bilgiler tam olarak anlaşılabilir bir formda sunulmalıdır.

i. şikayet ve denetim usulleri

131. Etkili şikayet ve denetim prosedürleri, çocuk tutukevleri de dahil, kişilerin özgürlükten yoksun bırakıldığı tüm merkezlerde kötü muameleye karşı temel güvencelerdir.

Cocuklar (aynı zamanda ebeveynleri veya yasal temsilcileri) söz konusu kurumun idari sistemi içerisinde kendilerine açık şikayet yollarına ve gizlilik esası temelinde bağımsız bir makama karşı şikayette bulunma hakkına sahip olmalıdırlar. Şikayet prosedürü basit, etkili, ve özellikle de kullanılan dil açısından çocuklara uygun olmalıdır. Çocuklar (aynı zamanda ebeveynleri veya yasal temsilcileri), adaletin yerine getirilmesi açısından, şikayetlerle ilgili olarak avukata danışma ve ücretsiz hukuki destekten yararlanma hakkına sahip olmalıdırlar.

132. CPT, ayrıca, tüm çocuk tutukevlerine, çocukların veya çocukların ebeveynleri yahut yasal temsilcilerinin şikayetlerini kabul etme, gerekiyorsa işlem yapma, tesisleri ve kalacak yerleri denetleme ve söz konusu kurumların ulusal yasalar ve ilgili uluslararası standartlara uygun bir biçimde işletilip işletilmediği konusunda değerlendirme yapma yetkisine sahip olan bağımsız bir organ tarafından -örneğin, bir ziyaret komitesi, yargıç, çocuk ombudsmanı veya (İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin İhtiyari Protokolü uyarınca kurulmuş olan) Ulusal Önleme Mekanizması gibi- yapılacak ziyaretlere özel bir önem atfetmektedir. Denetleme Heyetinin üyeleri pro-aktif olmalı ve mahkûmlarla özel görüşme yapmak da dahil olmak üzere, çocuklarla doğrudan temasa geçebilmelidir.